המקנא פרק ראשון סוטה

ב) א מי"ג מהל' סוטה הלכה טו סמג עשין כו':

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אֶל הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: בראשית ג יד

2. וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְיָ אוֹתָךְ לְאָלָה וּלְשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת יְיָ אֶת יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבֶתֶת: במדבר ה כא

3. וְהִשְׁקָה אֶת הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה וַתַּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְנִבְצְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ: במדבר ה כז

4. וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים לְמָתֵק וְנִבְצְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ: במדבר ה כז

5. וְיַאֲחֻזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים וַיְקַרּוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּהוּ אֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרוּהוּ בְּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים: שופטים טז כא

6. וְחָסְבוּ עֶשְׂרָה נְעָרִים נַעֲרֵי כְלִי יוֹאָב וַיִּכּוּ אֶת אַבְשָׁלוֹם וַיְמִיתֻהוּ: שמואל ב יח טו

7. וַיַּעַשׂ אַבְשָׁלוֹם בַּדָּבָר הַזֶּה לְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאוּ לְמִשְׁפַּט אֶל הַמֶּלֶךְ וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל: שמואל ב טו ו

8. וַיֹּאמֶר יוֹאָב לֹא כֵן אֶרְאֶה לְפָנֶיךָ וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה עֲטָיִם בְּכַפּוֹ וַיִּתְקָעֵם בְּלֶב אַבְשָׁלוֹם עוֹדֶנּוּ חַי בְּלֶב אֵלָה: שמואל ב יח יד

9. וַתִּתְצַב אַחֹתוֹ מֵרָחֹק לָדַעַת מָה יֵעָשֶׂה לוֹ: שמות ב ד

10. וַתִּסְגֹּר מִרְיָם מְחוּץ לַמַّחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם: במדבר יב טו

11. וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם: בראשית נ ז

12. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: שמות יג יט

13. וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגֵי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: דברים לד ו

14. אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְיָ יַאַסְפֶךָ: ישעיהו נח ח

15. וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ הַאִין בְּבָנוֹת אַחֶיךָ וּבְכָל עַמִּי אִשָּׁה כִּי אַתָּה הוֹלֵךְ לִקַּחַת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים הָעֲרֵלִים וַיֹּאמֶר שַׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי: שופטים יד ג

16. וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵיְיָ הִיא כִּי תֹאֲנָה הוּא מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים וּבָעֵת הַהִיא פְּלִשְׁתִּים מֹשְׁלִים בְּיִשְׂרָאֵל: שופטים יד ד

17. וַיֵּלֶךְ שַׁמְשׁוֹן עִזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: שופטים טז א

18. וַיֵּרֶד שַׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים: שופטים יד ד

19. וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שֹׂרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה: שופטים טז ד

20. וַתִּשְׁנֵהוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וַתִּקְרָא לְאִישׁ וַתְּגַלַּח אֶת שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו: שופטים טז יט

21. וַתֹּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים לֵאמֹר עֲלוּ הַפָּעַם כִּי הִגִּיד לִי אֶת כָּל לִבּוֹ וְעָלוּ אֲלֵיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים בְּיָדָם: שופטים טז יח

22. וְתֹאמֶר פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיִּקַץ מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֵצֵא כַפַּעַם בַּפַּעַם וְאִנָּעֵר וְהוּא לֹא יָדַע כִּי יְיָ סָר מֵעָלָיו: שופטים טז כ

23. וַיַּגֵּד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ וַיֹּאמֶר לָהּ מוֹרָה לֹא עָלָה עַל רֹאשִׁי כִּי נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי מִבֶּטֶן אִמִּי אִם גֻּלַּחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כֹּחִי וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּכָל הָאָדָם: שופטים טז יז

24. וַיַּרְא דְּלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים לֵאמֹר עֲלוּ הַפַּעַם כִּי הִגִּיד לִבּוֹ וַיָּבִאוּ אֵלֶיהָ הַכֶּסֶף בְּיָדָם: שופטים טז יח

25. וַתַּרְדֵּמֶהוּ עַל בִּרְכָּיהָ וַתִּקְרָא לְאִישׁ וַתְּגַלַּח שִׁבְעָה מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו: שופטים טז יט

26. וַתֹּאמֶר אֵלָיו אֵיכָה תֹאמַר אֲהַבְתִּיךָ וְלִבְּךָ אֵינֶנּוּ אִתִּי זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הִתַּלְתָּ בִּי וְלֹא הִגַּדְתָּ לִי בַּמֶּה כֹחֲךָ גָדוֹל וּבַמֶּה תֶאֱסַר לַעֲנוֹתֶךָ: שופטים טז יז

27. וַתְּחֶל רוּחַ יְיָ לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל: שופטים יג כה

28. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז

29. פַּעֲמוֹן וְרִמּוֹן פַּעֲמוֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב: שמות כח לד

30. כִּי הִנֵּה הָרָה וִילֶדֶת בֵּן וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ כִּי נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן הַבָּטֶן וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: שופטים יג ה

נחש הקדמוני. נתן עיניו בחוה וכח עליה והיינו דכתיב (בראשית ג) הנחש השיאני לשון תשמיש ונשואין הוא: **נטלו הימנו.** קומה זקופה: **יהא מלך.** שלכן עשאו ערום מכל: **אני אמרתי יהלך בקומה זקופה.** מקללתו אתה למד. וכן כל אלה אתה למד מקללתן: **קין.** נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל שאמי תאומות נולדו עמו[ב] והיינו דכתיב (בראשית ד) את אחיו את הבל שני אחים שני ריבויים: **קרח.** על הכהונה ונבלע: **כלעם.** בממונו שלא נלך לקנל את ישראל ונהרג במדין שהלך ליטול שכר עשרים ואלפים אלף נפש מישראל: **דואג.** אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד שראהו נכון דבר ואיש תואר ומראה פנים בהלכה דכתיב (שמואל א טז) הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי וגו' ואמר בגנבה דחלק (סנהדרין נג:) דכל הפסוק הזה דואג אמרו בלשון הרע: **ואחיתופל.** נתן עיניו במלוכה כדאמר בחלק (שם קא:) ראה אם יולא מאמתו וכסבור שעתיד למלוך[ג]. ומה שבידו נטלו הימנו לא יחלו ימיהם[ד]: **גחזי.** בממונו של נעמן ונצטרע[ה]: **ואדוניה.** בחגיגת ונהרג[ו]: **ועוזיה.** בכהונה והצרעת זרחה על מצחו (דה"ב כו): **כי לייט כו'.** וקללה היא תחלת הפורענות: **מיהו כי בדקי מיא כי אורחייהו בדקי.** שבמעיים נכנסות תחילה ומקלקלות אותן ואח"כ נופלות לירך: **שלא להוליא לעז.** שיאמרו לא עשו כסדר האלה ואין פורענות זו על ידן: **מתני' שמשון הלך אחר עיניו.** כדליף לקמן: **על עשר פלגשי אביו.** דכתיב בספר שמואל (ב טו) ויעזוב עשר נשים פלגשים לשמור הבית: **לוגיות.** חניתות: **לב אביו ולב ב"ד.** דכתיב (שם) אלהים גם אשמלמה את גדרי וגו' וכתיב את אבשלום הלכו מאתים איש קרואים והולכים לתומם ואמרינן בסוטה דירושלמי[ב] קרואים מדוד שעל ידי מלות דוד הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אותן שנים שאמר וכתב לו והיה מראה חותמו של דוד לשנים והולכים אחריו וכן לשנים אחרים עד שכינס מאתים וכולן לאשי סנהדראות הרי לב אביו ולב ב"ד. ולב אנשי ישראל דכתיב (שם) [בקרב איש להשתחוות וגו' וכתיב מי ישימני שופט בארץ [שם] וכתיב ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל: **ואין באחיו גדול ממנו.** שהיה מלך. הרי מדה שמדד שנקבר אביו בגדולים וכו' במדה מדדו לו שנקבר הוא בגדולים[ה]: **מי לנו.** לענין כבוד קבורה ליקבר בגדולים גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה שהוא גדול מישראל ואין בישראל גדול ממנו. הרי שבמדה שמדד לקבור את יוסף ע"י גדול בה מדדו לו שאין גדול בכבודו קבור ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה: **גמ' בעיניו מרד.** ע"י עיניו מרד בגורלו: **כי מה' הוא.** שחשק באותה אשה כדי להתגרות בפלשתים: **והכתיב וירד שמשון תמנתה.** וירא שם אשה מבנות פלשתים ותיטב בעיני שמשון. ומעשה של זו שבתמנת קודם למעשה של זו שבעזה: **תחילת קלקולו מיהא בעזה הוה.** דהסיח דתמנת לא קילקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות. ל"ה. וכן איכא בירושלמי ואע"ג דגריה היתה שמא בצינעה בא עליה אבל ההיא דעזה לא היה דרך נשואין אלא דרך הוחל

וכן מצינו[ב] בנחש הקדמוני שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו מה שביקש לא נתנו לו ומה שבידו נטלוהו ממנו אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה ועכשיו [1]ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי יהלך בקומה זקופה עכשיו על גחונו ילך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו עפר יאכל הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניהו ועוזיהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלוהו מהם: ביד התחילה בעבירה וכו': מנא ה"מ אילימא משום דכתיב [2]בתת ה' את יריכך נופלת ואת בטנך צבה והכתיב [3]וצבתה בטנה ונפלה ירכה אמר אביי כי לייט תחילה ירך והדר בטן לייט [4]ומיא כי בדקי כי אורחייהו בדקי בטן ברישא והדר ירך בקללה נמי כתיב [4]לצבות בטן ולנפיל ירך [5]ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים: **מתני'** שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר [5]ויאחזוהו פלשתים ויגקרו את עיניו אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ולפי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לוניות שנאמר [6]ויסבו עשרה [6] אנשים נושאי כלי יואב ולפי שגנב ג' [7]גנבות לב אביו ולב ב"ד ולב ישראל [7](שנאמר [7]ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל) לפיכך נתקעו בו ג' שבטים שנאמר [8]ויקח [8] שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום וכן [9]לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר [9]ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר שנאמר [10]והעם לא נסע עד האסף מרים יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו שנאמר [11]ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו שנאמר [12]ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא המקום שנאמר [13]ויקבור אותו בגיא לא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר [14]והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך: **גמ'** ת"ר שמשון בעיניו מרד שנאמר [15]ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר [5]ויאחזוהו פלשתים ויגקרו את עיניו איני והכתיב [16]ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא כי אזל מיהא בתר [9] ישרותיה אזל תניא [9]רבי אומר תחילת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה [10] תחילת קלקולו בעזה דכתיב [17]וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו' לפיכך לקה בעזה דכתיב [5]ויורידו אותו עזתה והכתיב [18]וירד שמשון תמנתה תחלת קלקולו מיהא בעזה היה [19]ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה תניא רבי אומר אילמלא [11](לא) נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא דלילה דילדלה את כחו דילדלה את לבו דילדלה את מעשיו דילדלה את כחו דכתיב [20]ויסר כחו מעליו דילדלה את לבו דכתיב [21]ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו דילדלה את מעשיו דאיסתלק שכינה מיניה דכתיב [22]והוא לא ידע כי ה' סר מעליו ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו מנא ידעה א"ר חנין א"ר ניכרין דברי אמת אביי אמר ידעה בו באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטלה כיון דאמר [23]נזיר אלהים אני אמרה השתא ודאי קושטא קאמר [24]ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו מאי ותאלצהו אמר רבי יצחק דבי רבי אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו [25]ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא מאי כל טמא ותו עד השתא דברים טמאים קאכלה א"ר יצחק דבי רבי אמי דברים האסורים בנזיר [26]ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי א"ר יצחק דבי רבי אמי הוא איוה לדבר טמא לפיכך נתלו חייו בדבר טמא [27]ותחל רוח ה' וגו' א"ר חמא בר' חנינא חלתה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב [28]יהי דן נחש עלי דרך לפעמו במחנה דן א"ר יצחק דבי רבי אמי מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו במחנה דן וכתיב התם [29]פעמון ורימון בין צרעה ובין אשתאול אמר ר' אסי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זה בזה [30]**והוא יחל להושיע את ישראל** אמר רבי חמא ברבי חנינא הוחל

שדילדלה. עקרה. כמו אבני הר שנדלדלו[ו]: **מנא ידעה.** הלא כמה כזבים אמר לה קודם לכן ומלאתו שקרן: **נכרין דברי אמת.** מתקבלין ומיושבין ודברים על אופניהם. לאתה שערו גדול ולא היה שותה יין והכינה שהדברים האחרונים שאמר לה שבדבר הזה היה כחו גדול אמת הן: **ותאלצהו.** לשון דוחק ומצוקה: **כשעה גמר ביאה.** תחלת הלילה מרובה: **דברים האסורים לנזיר.** משרת ענבים כגון נזיר ששרה ענבים במים ויש בהם טעם יין ולא נפקא מכל אשר יעשה מגפן היין (במדבר ו): **מכשף.** מקוס קניעות השן: **אין לדבר עמה.** לשון כת אל נכר: **דבר עמה.** לחי החמור שלמלאך הוא היה מת בגמלא: **רוח ה'.** רוח נבואה שנרתה על יעקב: **מקשקשת לפניו.** לנוותו באשר הולך:

מסורת הש"ס

ג) מדר"ל בפ"ח, ב) לקמן כח., ג) [ל"ל לבנות וכ"ל במשנה שבמנחות וכן בש"י אבל בתוספתא פ"ג איתא בגנבות], ד) רש"ל מ"ז, ה) [עי' תוס' לקמן יא. ד"ה מרים], ו) [תוספתא פ"ג], ז) [עי' תוספות מגילה כא.], ח) [ב"ר כב ז], ט) [סנהדרין קו.], י) [וע"ש ל"ענ], כ) [בר"ר שבע"י יט כאן סה"ד], ל) [תהלים נה], מ) [מ"ב ה], נ) [מ"ל כז], ס) [פ"ל ת"ס], ע) [עי"ז מו.].

הגהות הב"ח

(א) במשנה ויסגו עשרה נערים ונשאי כלי יואב ויכו את אבשלום ולפי שגנב: (ב) שם ויקח יואב אלשה שבטים: (ג) גמרא בחר ישרות עיניו אזל: (ד) שם לקח בעזה תחילה תחילת: (ה) רש"י ד"ה ואין בחמיו וכו' בגדולים דמי לנו וכו' שאין לנו גדול בכבוד קבורה כמשה כל"ל והל"ת:

מוסף רש"י

שלא להוציא לעז על מים המרים. משום דהוה אמר לה בקללה בריחת את יריכך ויפלת וגו' ופוף המים לבדוק כדרך מיסמן, דכתיב ונצבה בטנה והדל ונפלה ישיכה, לכך הוכרך להודיע תחלה שהמים כדרך מיסמן (לקמן בח.). מקשקשת. בעינ"ע בלע"ז (נדה מח.).

תוספות שאנץ

וכן מצינו בקין נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל דשני תאומות נולדו עמו דכתיב את אחיו את הבל שני אחים ב' ריבויין. קרח על כהונה ונבלע. בלעם במונו של בלק לקלל ישראל ונהרג במדין כשהלך ליטול שכר כ"ד אלף שנפלו מישראל בעצתו. דואג אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד כדכתיב הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי ואמר בהגדה בפ' חלק כל הפסוק הזה אמרו דואג בלשון הרע. ואחיתופל נתן עיניו במלוכה כדאמרינן ראה אש יוצאה מאמתו וכסבור שעתיד למלוך. גיחזי בממונו של נעמן ונצטרע אבשלום במלכות ונהרג אדניה באבישג ונהרג ועוזיהו בכהונה והצרעת זרחה במצחו. ל"ה. גנב לב אביו ולב בית דין פ"ה שאמר אלכה ואשלמה את נדרי. וכתיב ואת אבשלום הלכו מאתים איש (וא"ת) [ואמרי' בירושל' דסוטה] שעל ידי מצות דוד אביו הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אלו שנים שאבחר וכתב לו והיה מראה חותמו של דוד לשנים והולכין וכן לשנים אחרים עד שכנס מאתים איש וכולן ראשי סנהדראות הרי גנב לב אביו ולב ב"ד. ל"ה: תחלת קלקולו מיהא בעזה היה. פ"ה וההוא דתמנת לאו קלקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות. ל"ה. וכן איכא בירושלמי ואע"ג דגריה היתה שמא בצינעה בא עליה אבל ההיא דעזה לא היה דרך נשואין אלא דרך

הוחל שבועתו של אבימלך. בעלה לשון לא יחל דברו (במדבר ל). לפי שהיה עברו על השבועה תחילה: **כמה בירכו.** כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא דבר המתברכה ומצוי בו שובע פויסו"ן בלע"ז. ומה ברכה נמצא בו לא מצינו עושר בשמשון: **שברכו באמתו.** להיות זרעו כנחל שוטף. למה שנתאוה נתברך: **נקם אחת משתי עיני.** (ב) שכר אחת מעיני תן לי בנקמה זו ושכר האחרת לעולם הבא: **שחוזר לאחוריו.** כשנלדין אותו אינו (מרחיק) לברוח אלא מחזר עקלקלות: **שער העיר.** (ג) בעזה משתעי קרא: **על כתיפיו.** כשיעור כתיפיו: **קמי דשמי חמרא חמרא.** לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו. לפני שותי יין מביאין יין: **קמי רפוקא גרידיא דוכלא.** לפני עובד אדמה וחופר בגנות שרגיל לאכול ירק מביאין של מלא ירק. דובלי מין ירק הוא: קאלי ובוציני מין אחד הוא אלא שאלו גדולים ואלו קטנים. כלומר במה שהוא עוסק היא עסוקה: **לאחד.** כיחידו של עולם במשפט לדק: (ד) **שמש.** לשון חומה כמו ושמתי כדכוד ממשמיך (ישעיה נד): **על שמו של הקב"ה.** משמע שכינתו בשמו של הקב"ה ממש: **מעין שמו.** אין שמש שם ממש אלא מגן ומציל: **שפי.** אשלויש"ש כמו דשף מדוכתיה (חולין דף מב:): **שפיפון.** שפייה כפולה: **מעין דוגמא כו'.** נשתנו מן התמונים לתפארת: **ויסר כחו.** לא מייתי ראיה אלא דכולן לקו: **שאול בלוארו.** ויגבה מכל העם משכמו (שמואל א ט): **ויפל עליה.** מקום שהורגין בחרב והיינו לוארו: **נדקיה בעיניו.** לא ידענא מגלן דנשתנה נשמה וכן אפא ברגליו אלא כן שמע מרבו: **פודגרא.** שם חולי הוא שאומו ברגליים וקורא לו פודגר"א: **נענש אפא.** לחלות: **אגריא.** עבודת המלך: **השמיע את כל יהודה.** הזעיקן. ושאו את אבני הרמה (ב) שהיה מלך ישראל בונה עליה כרך לבלתי תת יוצא ובא לאסא (ג): **חתן.** שכתוב בו נקי יהיה לביתו וגו' (דברים כד): **כפיב וירד שמשון תמנתה.** אלמא תמנת בירידה וכתיב עולה תמנתה אלמא עלייה היא ושמשון ויהודה תרוייהו בארץ ישראל הוו: **שנפגעה בה.** שנגף מבנות פלשתים האסורות לו: **יהודה נתעלה.** שמשם נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל: **דאתי מהאי גיסא.** שהיתה מיושבת באמצע שיפוע ההר הבא לה מראש ההר יורד הבא לה מרגלי ההר עולה: **כגון ורדני וכי בארי וגרש.** עיירות הן היושבות בשיפוע ההרים: **מנפות לראותו.** שהיו רגילין להתקבל שם וללון והיה חביב עליהם: **שנתנה עינים לדבריה.** דוגמא ופתח היתר נתנה לעצמה שאין עבירה בדבר: **גיורת אני.** ואיני עובדת כוכבים (ד) ואתוה לך: **פנויה אני.** ומותרת לכל אדם: **יתומה אני.** (ה) והייתי קטנה והשיאוני אמי ואחיי ואין נישואין לער ואונן כלום לאסור עליו משום כלתו ואין זכות לאם ולאחים להשיא קטנה (ו) אלא האב זוכה בה כדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה (דברים כב). ולהן סברא לאו בתו של שם היתה ה שמשנת שאיש ליעקב כלו שנותיו של שם ויעקב כבר היה יותר מבן מאה ועשר: **טהורה אני.** מנדה: **ונטע בו.** להתות עובדים ושבים: **פונדק.** לון שם אורחים. ולשון אחר ל"ל נוטריקון הוא אכילה שתיה לויה שהיה מאכילן ומשקן ואח"כ מלוויה אותן: **ויטע אהלי אפדנו.** פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים: אלא

הוחל שבועתו של אבימלך דכתיב [1]אם תשקר לי ולניני ולנכדי [2]ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו אמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף [3]ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב אמר שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים [ה](ושתים) שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום [4]וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא אמר שמשון יבא [ו] מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן תניא א"ר שמעון החסיד בין כתיפיו **אלא** מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלוש דאמר בפ"ק דשבת (דף י:) אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלוש לתכירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלוש כדכתיב ויקרא לו ה' שלוש ולא קא משיב ליה במס' סופרים (פ"ד) בהדי שמות שאין נמחקין ונראה דתנא ושייר ועדיף מתנו ורמוז דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות דף לה.) דנמחק אלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך תנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דמי אלא מעין שמו כמו תנון על שם שהוא תונן ומרחם על בריותיו: נוח

של שמשון ששים אמה היה שנאמר [5]וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתיפיו וגמירי דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה [6]ויהי טוחן בבית האסורים א"ר יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר [7]תטחן לאחר אשתי מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפוקא [ג]גרידיא דובלא וא"ר יוחנן כל המזנה אשתו מזנגת עליו שנאמר [8]אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי וכתיב תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין [ג]והיינו דאמרי אינשי איהו בי [7]קארי ואיתתיה בי בוציני וא"ר יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר [9]דן ידין עמו כאחד וגו' וא"ר יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר [10]כי שמש ומגן ה' אלהים וגו' אלא מעתה לא ימחה אלא מעין שמו של הקב"ה מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו אף שמשון מגין בדורו על ישראל [ט]וא"ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר [11]וילך שפי שמשון חיגר בשתי רגליו היה שנאמר [12]שפיפן עלי ארח: ת"ר חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולן לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה בעיניו אסא ברגליו שמשון בכחו דכתיב [13]ויסר כחו מעליו שאול בצוארו דכתיב [14]ויקח שאול את החרב ויפל עליה אבשלום בשערו כדבעינן למימר קמן צדקיה בעיניו דכתיב [15]ואת עיני צדקיהו עור אסא ברגליו דכתיב [16]רק לעת זקנתו חלה את רגליו [י]ואמר רב יהודה אמר רב שאחזתו פדגרא א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פדגרא א"ל [ז]כמחט בבשר החי מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חש ביה [ט]ואיכא דאמרי מרביה שמע ליה וא"ד [17]סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם דרש רבא מפני מה נענש אסא מפני שעשה אגריא בתלמידי חכמים שנאמר [18]והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה [כ]: כתיב [19]וירד שמשון תמנתה וכתיב [20]הנה חמיך עולה תמנתה א"ר אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר' שמואל בר נחמני אמר שתי תמנאות היו אחא בירידה ואחא בעליה רב פפא אמר אחא תמנה הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון ורדוניא ובי בארי ושוקא דגרש [21]ותשב בפתח עינים א"ר אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו ר' חנין א"ר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר [22]תפוח והעינם ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל בך אביך קידושין אמרה ליה יתומה אני שמא טמאה את אמרה ליה טהורה אני: [23]ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק בשלמא למ"ד פרדס היינו דכתיב ויטע אלא למ"ד פונדק מאי ויטע כדכתיב [24]ויטע אהלי אפדנו וגו' ויקרא שם בשם ה' אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא אלא

1. וְעַתָּה הַשְּׁבֻעָה לִּי בֵּאלֹהִים הִנָּה אִם תַּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי בַּחֹסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ:
בראשית כא כג
2. וַתֹּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְיָ:
שופטים יג כד
3. וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל יְיָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה הָאֱלֹהִים וְאִנָּקְמָה נְקָם אַחַת מִשְׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים:
שופטים טז כח
4. וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שֻׁעָלִים וַיִּקַּח לַפִּדִים וַיַּפֶךְ זָנָב אֶל זָנָב וַיָּשֶׂם לַפִּיד אֶחָד בֵּין שְׁנֵי הַזְּנָבוֹת בַּתָּוֶךְ:
שופטים טו ד
5. וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבְשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הֶהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן:
שופטים טז ג
6. וַיֶּאֱחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרֻהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים:
שופטים טז כא
7. תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין:
איוב לא י
8. אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעַי אָרָבְתִּי: איוב לא ט
9. דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:
בראשית מט טז
10. כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ אֱלֹהִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְיָ לֹא יִמְנַע טוֹב לַהֹלְכִים בְּתֻמִּים: תהלים פד יב
11. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם פֹּר יב הִתְיַצֵּב עַל עֹלָתֶךָ וְאֵלֶכָה אוּלַי יִקָּרֶה יְיָ לִקְרָאתִי וּדְבַר מָה יַרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שָׁפִי:
במדבר כג ג
12. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבּוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז
13. וַתְּשַׁנְּהוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וַתִּקְרָא לְאִישׁ וַתְּגַלַּח אֶת שֶׁבַע מַחֲלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו: שופטים טו יט
14. וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנֹשֵׂא כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדָקְרֵנִי בָהּ פֶּן יָבוֹאוּ הָעֲרֵלִים הָאֵלֶּה וּדְקָרֻנִי וְהִתְעַלְּלוּ בִי וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא כֵלָיו כִּי יָרֵא מְאֹד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ:
שמואל א לא ד
15. וְאֶת בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ שָׁחֲטוּ לְעֵינָיו וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ בַנְחֻשְׁתַּיִם וַיְבִאֵהוּ בָבֶל:
מלכים ב כה ז
16. וְיֶתֶר כָּל דִּבְרֵי אָסָא וְכָל גְּבוּרָתוֹ וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנָה הֲלֹא הֵמָּה כְּתֻבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו:
מלכים א טו כג
17. סוֹד יְיָ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם:
תהלים כה יד
18. וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי וַיִּשְׂאוּ אֶת אַבְנֵי הָרָמָה וְאֶת עֵצֶיהָ אֲשֶׁר בָּנָה בַּעֲשָׁא וַיִּבֶן בָּם הַמֶּלֶךְ אָסָא אֶת גֶּבַע בִּנְיָמִן וְאֶת הַמִּצְפָּה: מלכים א טו כב
19. וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים: שופטים יד א
20. וַיֹּאמֶר לְתָמָר אמו הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִּמְנָתָה לִגֵּז צֹאנוֹ: בראשית לח יג
21. וְתֵשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי גָדַל שֵׁלָה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה: בראשית לח יד
22. וְנוֹחַ וְעַיִן גַּפִּים תִּפּוּחַ וְהָעֵינָם: יהושע טו לד
23. וַיִּטַּע אֶשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְיָ אֵל עוֹלָם: בראשית כא לג
24. וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ בֵּין יַמִּים לְהַר צְבִי קֹדֶשׁ וּבָא עַד קְצוֹ וְאֵין עוֹזֵר לוֹ: דניאל יא מה

הגהות הב"ח

(א) גב' יכא שועל שחוד לאחוריו: (ב) רש"י ד"ה נקם אחת משתי עיני דדריש אמר שמשון רבש"ע שכר אחת וכו' זו בעונה"ז ושכר האחרת: (ג) ר"ה שער העיר בשערי עזה: (ד) ד"ה גיורת וכו' ואיני עובדת כוכבים עד שאין אני רואויה לך הס"ד: (ה) ד"ה יתומה אני שהייתי קטנה במיתת אבי והשיאוני וכו' ואין נישואי עד ואונן נשואין כלום וכו' שאין זכות:

גליון הש"ס

גמ' וא"ד מרביה. לעיל דף ד ע"ב: רש"י ד"ה יתומה אני בו' שמשנת ששים ליעקב. ע"פ וא"ל תמשיכ:

לעזי רש"י

פרישו"ן. שפע.
אשלויישי"ש [אישלויישי"ן]. (רגל) נקועה.
פודגר"א. ציניית (שיגרון).

מוסף רש"י

בי קארי. לוענין גדולות, בי בוציני. לוענין קטנות, כלומר דבאותו מין עצמו זה נופף וזו נופפת (מגילה יב.). שנאמר וילך שפי. כמו (חולין נד:) בוקע דאמעמא דשף מדוכתיה (סנהדרין קה.). שנאמר שפיפן. משמע שתים (שם). פדגרא. כן שם החולי אף בלשונינו (שם מח:). חד אמר פרדס. להניח ממנו פירות לאורחים נפעודה (בראשית כא לג). וחד אמר פונדק. לאכסניא וכו כל מיני פירות (שם).

תוספות שאנץ

זנות: הוחלה שבועתו של אבימלך ונו' שהחולק על מה שפי' רש"י בספר שמואל [ב' ח'] שאותו היבוסי היה מזרעו של אבימלך ולא היו יכולין להורישו מפני השבועה שהיה כתוב על הצלמים כדאמר שם אלא סבירא ליה כמאן דאמר בפרקי דר' אליעזר [ו] שיתנתים היה להם שכרת להם אברהם כשלקח מערת המכפלה ועל שם העיר נקרא יבוסי. אי שמא אע"פ שהוחלה כבר בימי שמשון אעפ"כ לא באו עליהם עד בימי דוד: קמי דרפוקא גריוא דובלי. לפני חופר בגנות סל מלא ירק:

[ו] ל"ל כפרקי דר"א [ופרק ל"ח] דשבועה אחת היתה שכרת אברהם להם כשלקח מערת המכפלה מאת בני חת ועל שם וכו'.

נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כלומר בפ' הזהב (ב"מ דף נח:) כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה ואחד מיניהו המלבין פני חבירו ברבים ואומר נמי (שם נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מדוד וגרמא האי דלא חשיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פניס אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות:

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו בבושים. בשלהי מסכת מכות (דף כג.) מסיק דהכי גמירי לה: **דקרב** רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר דאמר בחלק (סנהדרין דף קג.) מבשלום אין לו חלק לעולם הבא מ"כ סבירא ליה דקרב ריש׳ה לגבי גופיה ולא סבירא ליה דאייתיה לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי דגיהנם ואם כן אמאי לא חשיב ליה בהדי אחז ואחזיה דאמר (שם קג.) לא חיין ולא מידונין וי"ל דלא חשיב אלא מלכים:

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא אמרו בחלק (סנהדרין דף קד.) ברא מזכי אבא לא מזכי ברא דכתיב ואין מידי מציל אין אבהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו אבל הכא מציל את האב כגון ישמעיהו שלא מנו את אמון וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הועילה לו תפלת אביו דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים מ"ג מני למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מוענין מלמעותו עם רשעים אלא תפלה אבא תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום ולעולם

אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב ביצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל אלהי עולם אכלתם הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם [1]ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה [6]משום דכסתה פניה חשבה לזונה א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר נביאים דכתיב [2]חזון ישעיהו בן אמוץ מלכים מדוד [6] ואמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו [3]היא מוצאת היא מיתוצאת מיבעי ליה א"ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן בא גבריאל וקירבן היינו דכתיב [4]למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם א"ר יוחנן משעה שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אילמת לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם לכל דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו [5] [3]והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותימא ליה מימר [7]אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש [8]ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מתמר [3]הכר נא א"ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו [9]בהכר בישרוהו בהכר בישר [5]הכר נא הכתנת בנך היא בהכר בישרוהו הכר נא למי נא [2]אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני [6]ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו [7]דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא [9]יוסף שקדש ש"ש בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב [7]עדות ביהוסף שמו [8] יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה צדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי כיון שידעה שוב [5]לא פסק ממנה כתיב הכא [3]ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם [8]קול גדול ולא יסף: אבשלום נתגאה בשערו וכו': ת"ר אבשלום בשערו מרד שנאמר [9]ובאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו (וגו') והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר [10]ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה [7] ויאחז ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר [שקל ספסירא בעא למיפסקיה] תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה [8] נבקע שאול מתחתיו [11]וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני הני תמניא [1] בני למה שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ואידך איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתיה לעלמא דאתי [12]ואבשלום לקח ויצב לו בחייו מאי לקח [1]אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו את מצבת אשר בעמק המלך וגו' א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם דכתיב

אלא ויקריא. למד לבריות לקרות שם בשם ה' אל עולם: **כילד לאחר שאכלו ושתו.** משלו היו עומדין לברכו לאברהם והוא אומר להם וכי משלי אכלתם: **שכסתה פניה בבית חמיה.** ולא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפיכך לא הכיר בה(1): **אמון.** אחיו של ישעיהו ואמציה מלך יהודה אחים הוו ואמציה מזרע דוד היה ואמון אחיו נביא היה. אלמא נביאים נפיק מינה: **היא מיתוצאת.** הוי משמע לשון הוצאה בעל כרחה. היא מוצאת משמע לשון מציאה: **סימניה.** מותמו ופמליס ומטה. שבא סמאל שהוא שר של אדום וריחקן כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה(2) המכה את אדום בגיא המלח(3): **יונת אלם רחוקים.** על עסקי הרחקה שנעשו סימניה רחוקים: **לדוד מכתם.** לאותה(4) שהיתה רואיה ועומדת לצאת ממנה דוד: **שהוא מך.** עניו: **ותם.** תמים בדרכיו: **מכתו תמה.** מקום מילה שהוא רואי למכה היה תם ושלם שלא הוצרך לחסרו: **ד"א כשם שבקטנותו.** קודם שמלך: **כך בגדולתו.** לאחר שמלך. ולשון מכתם שהיתה תמה מכתו ממחלתו ועד סופו לא נחסר ענוותנותו ולא נשתנית: **והיא שלחה וגו' לאיש אשר אלה לו.** ולא שלחה לו לאמר ממך אני הרה והרי סימנין שלך: **ותימא ליה מימר.** לשלוח אמור לו שממנו אני הרה ואלו סימניו: **ואל ילבין כו'.** אף זו נוח היה לה לישרף ואל תלבין פניו לפיכך שלחה לו אם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר יגלה ואם לאו אשרף ולא תגלה היא את הדבר: **בהכר בישר אל אביו.** דבר שנלטער בו ובהכר בשרוהו: **מנא ידע.** שממנו היא מעוברת שמא אף אחרים באו עליה: **ויאמר.** בת קול אמרה: **בכושים.** דבריס עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב (בראשית מט) גור אריה יהודה. כבושים דברי סתר גזירת המלך כמו בהדי כבשי דקודשא בריך הוא למה לך בברכות (דף י.) גבי חזקיה: **כיון שידעה.** שידע בה שהיא נלקת ולא שמים נתכוונה: **מקץ ימים לימים.** משנה לשנה שנזיר עולם היה ומגלח ל' אחת ל"ג חודש: **דקריב רישיה לגבי גופיה.** שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו וקירבו: **שלקח מקח רע לעצמו.** והכי קאמר קרא ואבשלום נקח לו את (ט) המצבה הזאת בחייו וילב לו את מצבת אשר בעמק המלך: **עצה עמוקה.** של הקב"ה שהוא מלך עולם שגזר על דוד כן במעשה בת שבע: (ט) **הני** מקיים

כדלקמן (שם. ע"ש בגמ'). זכה ונקרא כולו. שם בן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה (שם). קול גדול ולא יסף. לא פסק, קול שמיעה מיו פוסק (סנהדרין יז.)

תורה אור השלם

1. וַיַּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ:
בראשית לח טו

2. חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ישעיהו א א

3. הִוא מוֹצֵאת וְהִיא שִׁלְּחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה: בראשית לח כה

4. לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אִלֶּם רְחוֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם בְּאָחֲזוֹ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים בְּגַת: תהלים נו א

5. וְיִשְׁלְחוּ אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הֵכֶר נָא הֲכְתֹנֶת בִּנְךָ הוּא אִם לֹא:
בראשית לז לב

6. וַיַּכֶּר יְהוּדָה וַיֹּאמַר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ:
בראשית לח כו

7. עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שָׂפָת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע:
תהלים פא ו

8. אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְיָ אֶל כָּל קְהַלְכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיְכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי:
דברים ה יח

9. וּבְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהִתְהַלֵּל מְאֹד מִכַּף רֶגֶל וְעַד קָדְקֹדוֹ לֹא הָיָה בוֹ מוּם: שמואל ב יד כה

10. וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תַּחַת שׂוֹבַךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה וַיֶּחֱזַק רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר:
שמואל ב יח ט

11. וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשָּׁעַר וַיֵּבְךְּ וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְּנִי אַבְשָׁלוֹם מִי יִתֵּן מוֹתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְּנִי: שמואל ב יט א

12. וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיַּצֶּב לוֹ בְּחַיָּיו אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן בַּעֲבוּר הַזְכִּיר שְׁמִי וַיִּקְרָא לַמַּצֶּבֶת עַל שְׁמוֹ וַיִּקָּרֵא לָהּ יַד אַבְשָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
שמואל ב יח יח

תוספות שאנץ

וכי משלי אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם. יש במדרש שלא רצו לברך ברצונם עד שאמר להם אברהם פרעו מה שאכלתם ושתיתם והיה אומר להם שהוא עולה למנין גדול כי היו במדבר והיה טורח גדול להביא שם המאכל והמשתה וכשראו כך כי היה רוצה אברהם שיפרעו הכל אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם על מנת שלא יפרעו שום דבר: שכסתה פניה בבית חמיה אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טעה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היתה. ל) ל"א שכיסתה פניה בבית חמיה לא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפי' לא הכירה: יצאו כבושין דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה כדכתיב גור אריה יהודה כבושין דברי סתר ל"ה.

ל) עי' בהגהות הב"ח דגם גרס"י ל"ל ב' הפירושים.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאמר ר' לוי: (ב) שם כך נגדולתו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה והיא שלחה: (ג) שם יהודה קקדש ש"ש. ל"נ ע"ל פ' אלו נאמרין דף לו ע"ב: (ד) שם הגדולה ויחזק ראשו באלה ויותן: (ה) שם באותה שעה ראה גיהנם ונקע מתחתיו: (ו) שם תמניא דומני בני למה: (ז) רש"י ד"ה שכסתה וכו' לא הכיר בה ל"א שכסתה פניה בבית חמיה וה"ק אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טועה היה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היא הס"ד: (ח) ר"ה לדוד מכתם לאותה שהיא רואיה: (ט) ר"ה שלקח וכו' לקח לו את השררה הזאת בחייו:

גליון הש"ס

גמ' בהכר בשרוהו. כעין זה לקמן דף יג ע"ב: שם יוסף שקדש ש"ש. לקמן דף לו ע"ב: רש"י ד"ה מקין ימים כו' אחת ל"ב חדש. נזר דף ד ע"א:

מוסף רש"י

שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה. על ידי אותו אשר נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם (בראשית כא לג). שכסתה פניה בבית חמיה. לפיכך לא הכירה עכשיו, שאף בביתו לא ראה פניה שיהא מכירה (חגיגה יב:) כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא משדה (בראשית לח טז). אמרץ ואמציה. אמון אחיו של ישעיה ואמציה מלך יהודה (שם). מנלן מתמר. אע"פ שהיו מוציאין אותה לשריפה לא אמרה להם ליהודה נגעלתי אלא שלחה לו לאמי שלוה לו אחיי הרה, ואם יודה הוא מעצמו יודה (ב"מ נט:) אע"פ שנאת ליפרך לא גילתה הדבר אלא אם כן יגלה הוא ואם לא יגלה נשרפת (כתובות סז: וכע"ז בראשית לח כה) ואילו בהדיא לא אמרה אלו הסימנים של יהודה הם ולו אחי הרה, אלא לאים אשר אלה לו אחיי הרה, אם יודה יודה ואם לאו אשרף ולא אלבין פניו (ברכות מג:). יוסף שקדש ש"ש בסתר. שנתיחד עם העניה והעמיד על עצמו וכבש את יצרו (לקמן לו:). יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא. על היס

מגילה י:, ב) ב"מ נט. כתובות סז: ברכות מג:, ג) [ברכות ט. סנהדרין מג: פט:], ד) [לקמן לו:], ה) [סנהדרין יז:], ו) [סנהדרין קט:], ז) המכה וכו' אלא ליתא בס"ל, ח) [מ"כ יד], ט) [שייך לעמוד הבא],

דכתיב [1]הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר [2]וישלחהו מעמק חברון א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב [3]ידוע תדע כי גר יהיה זרעך [4]כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב [5]ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת אמר רב יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב [6]ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש: וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמי התם הדא שעתא הכא שבעה יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א"ל רבא הא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם [6]מדה טובה מרובה ממדת פורענות [7]ותתצב אחותו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב [8]ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב [9]אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב [10]מרחוק ה' נראה לי לדעת[3] דכתיב [11]כי אל דעות ה' מה דכתיב [12]מה ה' אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב [13]כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתי' [14]ויקרא לו ה' שלום: [15]ויקם מלך חדש וגו' [4]רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך [15]אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל [16]ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב [17]ובכה ובעמך ובכל עבדיך [18]הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב [19]כי הנה ה' באש יבא וכתיב [20]כי באש ה' נשפט וגו' בחרב כתיב [7][20]ובחרבו את כל בשר] אלא בואו ונדונם במים [8]שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר [21]כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר [22]ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב [23]כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו [9]מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב [24]ויזד יעקב נזיד [10]א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח [8]זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר [25]ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב [26]ובני קיני חתן משה וגו': [18]ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה בחבירו [27]וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטנים אני אמרו לו כלום איסטנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשים (לבנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח"א שממסכנות את בעליהן דאמר מר [8]כל העוסק בבנין מתמסכן [27]את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון [9]מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו [28]וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: [28]ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים [29]ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך

מקיס וגו'. הלא מאבשלום אותה עצה וקיימה מלבת דבריו של הקב"ה כדכתיב לעולם ה' דברך נצב (תהלים קיט). ויקרא למלבת על שמו[2] גרס לאותה רעה שתקרא על שמו. ויקרא לה יד מאבשלום[2] כך היא נקראת: **וישלחהו מעמק חברון.** ביוסף משמעי קרא כששלחו יעקב אצל אחיו והוא תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים: **אל אותו לדיק שקבור בחברון.** מאברהם: **אינו כן.** דיותר ממה שהוא מודד מודדים לו: **דכאותה מדה.** דומגמא מעין אותו ענין. ומיהו יותר ממה שעשה משתלם דמדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורענות: **אמור לחכמה.** שהיא אצל הקב"ה ומפיו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב): **דלא כתיב וימת.** מלך מצרים וימלוך תחתיו אחר: **ונתחכם למושיען.** לבקש לנו חכמה כנגדו: **במה נידונים.** שלא יוכל לדון אותנו כו שידענו מדרכיו שמדד מדה כנגד מדה לדור המבול ולאנשי סדום: **כי באש ה' נשפט.** וכן יש"ב לנו גמול(א): **שכשלו.** לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה): **באותה עצה.** דנתחכמה לו: **יושבי יעבץ.** תלמידי יעבץ. (ב) אדם גדול בתורה היה כדכתיב (דה"א ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (תמורה טז.): **תרעתים.** מפרש בספרי[3] שמעמו תרועה בהר סיני. ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים: **שמעתים.** שמעמו מצות אביהם. דבני יונדב בן רכב משתעי קרא והם היו מבני בניו של יתרו. דכתיב הקיינים הבאים מבית אבי בית רכב, וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו מי כה אמר ה' וגו' יען אשר שמעתם את מצות יהונדב אביכם וגו' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים, ואמרינן בספיפרי אפשר נכרים הם וכנסין להיכל, והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל, אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. מ"ר (שם). **ותולה קללתו בחבירו.** והרי הוא כאילו כתב ועליונו מן הארץ והם יירשוה (שמות א י). **מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ.** אתם אומרים כן ירבה ואני אומר כן ירבה (שם א יב).

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי"ל דעדיין גבי מדת פורענות מיירי (ד) דדיפה ולא הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר היסר: [6]**מרים** המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא נקט שעה אלא שנים שעה או רגיע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אצל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים [6]ועוד בפ"ק דמגיגה (דף ה:) דדרש רבי יוחנן אומי יום יום ידלוזון אצל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דמי הדדי ניהו: שהיתה

1. הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר וישלחהו מעמק חברון. א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב ידוע תדע כי גר יהיה זרעך כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת אמר רב יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש: וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמי התם הדא שעתא הכא שבעה יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א"ל רבא הא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות ותתצב אחותו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב מרחוק ה' נראה לי לדעת דכתיב כי אל דעות ה' מה דכתיב מה ה' אלהיך שואל מעמך עשה דכתיב כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתי' ויקרא לו ה' שלום: ויקם מלך חדש וגו' רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב ובכה ובעמך ובכל עבדיך הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב כי הנה ה' באש יבא וכתיב כי באש ה' נשפט וגו' בחרב כתיב [ובחרבו את כל בשר] אלא בואו ונדונם במים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב ויזד יעקב נזיד א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב ובני קיני חתן משה וגו': ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה בחבירו וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטנים אני אמרו לו כלום איסטנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשים (לבנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח"א שממסכנות את בעליהן דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך

1. כה אמר יי הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת: שמואל ב יב יא
2. ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה: בראשית לז יד
3. ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה: בראשית טו יג
4. ואבשלם לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על שמו ויקרא להם יד אבשלם עד היום הזה: שמואל ב יח יח
5. ויולדו לאבשלום שלושה בנים ובת אחת ושמה תמר היא היתה אשה יפת מראה: שמואל ב יד כז
6. ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שערים לכו והציתוה באש ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש: שמואל ב יד ל
7. ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו: שמות ב ד
8. ויבא יי ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך: שמואל א ג י
9. אמר לחכמה אחותי את ומדע לבינה תקרא: משלי ז ד
10. מרחוק יי נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד: ירמיהו לא ב
11. אל תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם כי אל דעות יי ולו נתכנו עללות: שמואל א ב ג
12. ועתה ישראל מה יי אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את יי אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: דברים י יב
13. כי לא יעשה אדני אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים: עמוס ג ז
14. ויכן שם גדעון מזבח ליי ויקרא לו יי שלום עד היום הזה עודנו בעפרת אבי העזרי: שופטים ו כד
15. ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף: שמות א ח
16. ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: שמות א ט
17. ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים: שמות ז כט
18. הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ: שמות א י
19. כי הנה יי באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתו בלהבי אש: ישעיהו סו טו
20. כי באש יי נשפט ובחרבו את כל בשר ורבו חללי יי: ישעיהו סו טז
21. כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך: ישעיהו נד ט
22. ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יי את מצרים בתוך הים: שמות יד כז
23. עתה ידעתי כי גדול יי מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: שמות יח יא
24. ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף: בראשית כה כט
25. ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב: דברי הימים א ב נה
26. ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם: שופטים א טז
27. וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס: שמות א יא
28. וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: שמות א יב
29. ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך: שמות א יג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי נשפ וכו' גמול הס"ל ואח"כ מ"ה נדונם במים כל הבן הילוד וגו' הס"ל: (ב) ד"ה יושבי וכו' יעבץ אדם גדול וכו' ישראל לאמר אם ברך: (ג) ד"ה שמתמסכנות וכו' דאמר מר ביבמות כל העוסק: (ד) תוס' ד"ה לעולם וכו' ברדיפה ולא בהריגה:

מוסף רש"י

מדה טובה מרובה. דכה על מבכתה, מדה טובה מרובה על הרעה ממש מאות כה, שבמדה טובה נאמר (שמות לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים (יומא עו.). **ומשפחות סופרים.** והלא קרא מפרש ליה כולי בספיפרי בפרשת ויאמר משה לאומנ (סנהדרין קד.). **המה הקנים.** וקינים אלו בניו של יתרו, דכתיב ובני קיני חותן משה, ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב, דכתיב הקיינים הבאים מבית אבי בית רכב, וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו מי כה אמר ה' וגו' יען אשר שמעתם את מצות יהונדב אביכם וגו' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים, ואמרינן בספיפרי אפשר נכרים הם וכנסין להיכל, והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל, אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. מ"ר (שם). **ותולה קללתו בחבירו.** והרי הוא כאילו כתב ועליונו מן הארץ והם יירשוה (שמות א י). **מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ.** אתם אומרים כן ירבה ואני אומר כן ירבה (שם א יב).

תוספות שאנץ

יעבץ אדם גדול היה בתורה. תרעתים מפרש בספרי ששמעו תרועה בהר סיני ל"א תרעתים על שם שהיו יושבין בשערי (ב"ד) [ירושלים] תרעתים זקני שער. שמעתים ששמעו מצות אביהם דבבני יונדב בן רכב משתעי [קרא] והם היו מבני בניו של יתרו. סוכתים על שהיו יושבין בסוכות כדכתיב ונשב באהלים. וקרי משפחות סופרים דהיינו סנהדרין ל"ה: שמסכנות לבעליהן. שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה עבדו לפרעה ונסתכנו מצרים לטבוע בים: מסכנות מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים. ובשביל עבודה זו אירע להם. ולהאי לישנא לא גרסינן לה דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן. ומאן דגרס ליה להך מתרגם להן דרב ושמואל אכל הבניינים של כל אדם מסכנות שנופל מהבנין וממית: ממסכנות שמביאין את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק וכו'. ל"ה: דאמר מר כל העוסק בבנין ומתמסכן. כשהיו בונין קנת היה מתרוסס ונופל וחוזרין ובונין והוא נופל: **פי תהום בולעו.** נבלע בארץ: **רוח הקדש מבשרתן.** לישראל ואומר למצרים אין מועיל לכם כן ירבה תמיד וכן יפרוץ: **ויקוצו היה דומה להן.** כאילו עייניהם וגופם מלאים ברעותם את ישראל פרים ורבים: נפרץ